

ress: Food at international and world exhibitions in the 19th and 20th Centuries. Ashgate Publishers, Farnham.

Kylli, Ritva, 2015. ”Suolasilakkaa vai vehnäleipää? Amerikansuomalaisten siirtolaisten ruoka ja ravitsemus 1900-luvun taitteessa.” Teoksessa Lisää tällaista! Marianne Junilan juhla-kirja. Scripta Historica 37. Oulun Historiaseura, Oulu.

Kylli, Ritva, 2015. Vapaasta virrasta valjastettuihin vuosiin: Utajärven historia 1865–2015. Utajärven kunta ja seurakunta, Utajärvi.

Mäenpää, Nita, 2019. Paperia, mustetta ja paljon sanoja: Henrik Kauppilan kirjearkiston arkistollinen järjestämisprosessi sekä kirjeiden tunnesisällön ja kirjoittamisen tapojen tulkinta. Historia, pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.

Mäkelä, Johanna, 2002. Syömis-rakenne ja kulttuurinen vaihtelu. Kuluttajatutkimuskeskus, Helsinki.

Suojanen, Auli, 2003. Suomalaista ravitsemuspolitiikkaa vuosina 1939–1999. Kansanravitsemusongelmat ja niiden ratkaisuehdotusten eteneminen julkisiksi päätöksiksi. Suomen Tiedeseura, Helsinki.

Valli, Mina (toim.), 1911. Suomalais-ameriikkalainen keittokirja. New York.

Virtanen, Keijo, Arja Pilli & Auvo Kostiainen, 1986. Suomen siirtolaisuuden historia. Osa 3, Sopeutuminen, kulttuuritoiminta ja paluumuutto. Turun yliopisto, Turku.

Mari Niva ja Ari Peltoniemi

Onko ruoan kotimaisuus suomalaisille tärkeää?

Kotimainen ruoka julkisessa keskustelussa

Eräs ruokaa koskevan keskustelun kes-toaiheita on kotimaisuus. Se saa pääsääntöisesti myönteisiä merkityksiä varsinkin ruokaan liittyvässä markkinoinnissa ja ruokapoliittisessa puheessa: Kotimaista ruokaa ylistetään niin mainonnassa ja elintarvikepakkausissa kuin juhlapuheissa ja poliittisissa ohjelmissa. Sen tuotantoa, myyntiä ja vientiä pyritään edistämään tukipolitiikan ja erilaisten julkisten ja yksityisten toimijoiden kampanjoiden avulla. Kotimaisella ruoalla on paljon puolestapuhujia.

Ruoan tuotantoa kotimaassa perustellaan monin tavoin, ja kotimaisesta ruoasta puhuttaessa nostetaan esiin sellaisia ulottuvuuksia kuin korkea laatu ja hyvä maku, talouden, työllisyyden ja maaseudun elinvoiman ja yhteisöllisyyden ylläpitäminen sekä perinteiden kunnioittaminen ja ruokakulttuurin kehittäminen. Omaa ruokatuo-tantoa perustellaan myös huoltovarmuuden ylläpitämisellä, erityisesti nyt, kun ilmas-tonmuutos lisää globaalisti niin ruoan tuotantoon kuin markkinoihin liittyviä riskejä. Samalla kannetaan huolta ulkomaisen ruoan osuuden kasvusta kotimaisilla elintarvikemarkkinoilla, sillä kasvavan tuonnin pelätään vaikeuttavan kotimaisten tuottajien

ja teollisuuden asemaa. Kotimaista ruokaa pidetään turvallisena: Euroopan elintarviketurvallisuusviraston EFSA:n mukaan suomalaisissa eläinkunnan tuotteissa tode-taan hyvin vähän säädökset ylittäviä lääke-jäämiä, ja viljelyssä tarvitaan kylmän talvi-kauden vuoksi vähemmän torjunta-aineita kuin lämpimämmissä maissa. Luonnonva-rakeskuksen mukaan kotimaisissa vihan-neksissa, marjoissa, hedelmissä ja viljoissa onkin huomattavasti harvemmin torjunta-ainejäämiä kuin tuontituotteissa. Myös hygieniataso on korkea, ja esimerkiksi sal-monellaa esiintyy suomalaisessa broilerissa vain vähän.

Kotimaisen ruoan tuotannon ja kulutuk-sen edistäminen ovat esillä monissa viime vuosina julkaistuissa politiikkaohjelmissa ja strategioissa. Vuonna 2017 julkaistu valtioneuvoston ruokapoliittinen selonteko esitti visioksi, että ”vuonna 2030 suomalaiset kuluttajat syövät kestävästi ja eettisesti tuotettua kotimaista, maukasta, terveellistä ja turvallista ruokaa”. Suomi nähtiin tulevaisuudessa vahvana korkealaatuisten ja turvallisten elintarvikkeiden vientimaana. Osana selonteon toimeenpanoa maa- ja metsätalousministeriö käynnisti ruoan arvostuskampanjan Läheltä parempaa, jonka pääargumentteja olivat suomalaisen ruoan vastuullisuus, jäljitettävyyys ja puhtaus.

Lähiiruokaa Saran Köyrimarkkinoilla vuonna 2016. Kuva: Iina Wahlström.

Ministeriö rahoitti myös Luonnonvarakeskuksen ja Elintarviketurvallisuusviraston laatiman Ruokafakta-sivuston, joka kertoo suomalaisen elintarvikeketjun vahvuuksista monella kielellä ja on siten suunnattu erityisesti vientiponnistusten avuksi.

Suomalaisen ruoan puolesta otti kantaa myös Reijo Karhinen suomalaisen maatalouden kannattavuutta ja tulevaisuudennäkymiä kartoittaneessa (pääministeri Juha Sipilän ja maa- ja metsätalousministeri Jari Lepän toimeksiantona tehdyssä) raportissa (2019). Karhinen näki ruoan vahvana osana suomalaista identiteettiä ja katsoi, että ”meidän tulee yhdessä rakentaa ilmapiiri, jossa suomalaista ruokaa ja sen tuottajaa arvostetaan”. Kotimaisesta ruoasta puhuu myös vuoden 2019 hallitusohjelma, jonka mukaan ”suomalaisen ruuan tuotantostandardit ovat erittäin korkeat, ja tuotteemme kiinnostavat maailmalla muun muassa

puhtautensa ja turvallisuutensa ansiosta”. Ohjelma esittää muun muassa kotimaisen ruoan, kotimaisten kasvipäristöjen tuotteiden, kotimaisten luomutuotteiden ja kalan käytön edistämistä.

Kotimainen ruoka on siis monin tavoin taloudellisella ja poliittisella agendalla. Tässä artikkelissa käänämme katseen kuluttajiin ja tarkastelemme sitä, missä määrin ruoan kotimaisuus on myös kansalaisten sydämellä. Tutkimme sitä, kuinka tärkeänä suomalaiset pitävät ruoan kotimaisuutta suhteessa muihin ruoan ominaisuuksiin, kuinka mielellään suomalaiset ostavat eri maissa tuotettua ruokaa, missä määrin kotimaisuutta pidetään tärkeänä eri elintarvikkeissa ja millaisia ulottuvuuksia kotimaiseen ruokaan liitetään. Aluksi taustoitamme kysymyksenasettelua kotimaisen ja ulkomaisen tutkimuskirjallisuuden ja erityisesti etnosentrismien käsitteen avulla. Tämän

jälkeen kerromme, mitä kaksi 2010-luvulla kerättyä kyselyä kertovat kotimaisen ruoan arvostuksesta Suomessa. Lopuksi pohdimme, millaisia muutoksia kotimaisuutta koskevissa näkökulmissa mahdollisesti on meneillään ja tuloillaan.

Ruoka ja kuluttajaetnosentrismi

Tutkimusten mukaan kuluttajat niin Suomessa kuin muuallakin ovat entistä kiinnostuneempia elintarvikkeiden alkuperästä ja tuotantotavoista. Jo joitakin vuosia sitten esimerkiksi Atsushi Kimura (2008) ja Berta Schnettler (2011) tutkimusryhmineen arvioivat, että ruokaan liittyvissä päätöksissä alkuperä on kuluttajille aiempaa merkittävämmässä roolissa ja jopa tärkeämpi valintaperuste kuin hinta. Uudet tulokset tukevat tätä näkemystä. Vuonna 2019 julkaistu Eurobarometri-tutkimus kertoi, että eurooppalaisista kuluttajista 53 % valitsi alkuperän yhdeksi kolmesta tärkeimmästä asiasta ruokaa ostaessa. Myös hinta (51 %), turvallisuus (50 %) ja maku (49 %) olivat tärkeimpinä pidettyjen asioiden joukossa. Suomalaisista peräti 68 % valitsi alkuperän, 64 % ravintosisällön ja 53 % hinnan yhdeksi kolmesta tärkeimmästä tekijästä. Alkuperää koskevan kiinnostuksen herättäjinä ovat toimineet lintuinfluenssan ja BSE-taudin kaltaiset kansainväliset ruokakriisit, keskustelu ruoan terveysvaikutuksista sekä odotukset ruoan tuotannon kestävyyydestä.

Suomessa tehty kuluttajakyselyt osoittavat, että ruoan maun, hinnan ja terveellisuuden ohella alkuperä, erityisesti kotimaisuus, on suomalaisille tärkeää. Peltoniemen ja Yrjölän (2012) mukaan kotimaisuuden tärkeys lisääntyi 2000-luvun alkupuolel-

la: vuonna 2005 tehdyn kuluttajakyselyn vastaajista 76 % piti kotimaisuutta vähintään melko tärkeänä ruoan valinnassa, kun vuonna 2011 samoin ajattelevien vastaajien osuus oli noussut jo 86 %:in. Suomalaisen Työn Liiton vuonna 2015 teettämässä selvityksessä 14 % vastaajista ilmoitti ostavansa aina ja 59 % useimmiten kotimaisen elintarvikkeen, jos tarjolla on sekä kotimaisia että ulkomaisia vaihtoehtoja. Kotimaista ostettiin erityisesti Pohjois- ja Itä-Suomessa, ja kotimaista suosittiin enemmän elintarvikkeissa kuin käyttötavaroissa.

Kotimaisuuteen liitetään monenlaisia merkityksiä ja sitä suositaan lukuisista erisyistä: sitä voidaan pitää osoituksena elintarvikkeen puhtaudesta, vastuullisuudesta ja hyvistä tuotanto-olosuhteista. Suomalaisen Työn Liiton selvityksessä tärkeimmiksi syiksi suosia kotimaista ruokaa osoitettiin laatu, työllisyys, turvallisuus, paikallisuus, tuoreus, maku ja ekologiset näkökulmat. Maa- ja metsätalousministeriön tilaamassa ruoan arvostusta tarkastelleessa kyselyssä vuonna 2016 vastaajat arvioivat kotimaiset elintarvikkeet ulkomaisia paremmiksi esimerkiksi tuoreuden, maukkauden, terveellisyyden, ympäristöystävällisyyden, eläinten hyvinvoinnin, kasvisuolainejäämien, vierasaineiden ja lisäaineiden suhteen. Vain hinnaltaan kotimaisia elintarvikkeita ei pidetty parempina. Suomalaisuus oli erittäin tai melko tärkeä elintarvikkeiden valintaperuste kahdelle kolmesta vastaajasta.

Kotimaisen ruoan suosiminen ei ole vain suomalaisiin rajoittuva piirre. Muuallakin kehittyneissä teollisuusmaissa kotimaiseen ruokaan luotetaan enemmän ja se arvioidaan muualta tuotua ruokaa turvallisemmaksi,

tuoreemmaksi, terveellisemmäksi ja laadukkaammaksi. Sen sijaan kehittyvissä maissa oman maan tuotteiden suosiminen ei ole yhtä yleistä.

Aikaisemmassa, erityisesti markkinoinnin, tutkimuksessa kuluttajien kotimaisia ja ulkomaisia tuotteita koskevia asenteita ja valintoja on lähestytty kuluttajaetnosentrismen (consumer ethnocentrism) käsitteen avulla. Esimerkiksi Makesh N. Shankarheshin (2006) mukaan etnosentrinen kuluttaja ostaa mieluummin omassa maassa kuin muualla tuotettuja tuotteita, sillä hän pitää edellisiä parempina ja kokee moraalista velvollisuutta tukea oman maan taloutta.

Sosiodemografisilla taustatekijöillä, kuten iällä, sukupuolella ja koulutuksella, näyttää olevan merkitystä kotimaisten tuotteiden suosimisessa. Varauksellisim-

min ulkomailta tuotuihin elintarvikkeisiin suhtautuvat tutkimusten mukaan iäkkäät ja vähän koulutetut kuluttajat. Biljana Juricin ja Anthony Worsleyn (1998) tutkimuksessa hyvätuloiset ja korkeasti koulutetut nuoret suhtautuivat ulkomailla tuotettuihin elintarvikkeisiin myönteisemmin kuin pienempituloiset ja alemman koulutuksen saaneet iäkkäämmät kuluttajat. Alexander Josiassenin ja hänen tutkimusryhmänsä (2011) mukaan kuluttajaetnosentrismi liittyy iän lisäksi sukupuoleen: naiset ovat etnosentrisempiä kuin nuoret ja miehet. Christian Tirelli tutkimusryhmineen (2016) puolestaan havaitsivat, että opiskelijanaisten ruokaan liittyvät mielipiteet olivat etnosentrisempiä kuin opiskelijamiesten, mutta ostopäätöstä tehtäessä miehet olivat naisia etnosentrisempiä.

Kotimaisia mansikoita Loimaan torilla kesällä 2019. Kuva: Laika Nevalainen.

Aikaisempi tutkimus viittaa siis siihen, että etnosentrismillä on merkitystä ruoan valinnassa. Tuotevalintoja käsittelevässä tutkimuksessa paljon käytetty kuluttajaetnosentrismen käsite keskittyy kuitenkin melko kapeasti kulutuksen taloudellisten vaikutusten näkökulmaan ja oman maan talouden tukemiseen. Valinnoissa kotimaisten ja ulkomaisten tuotteiden välillä on todennäköisesti kuitenkin kyse paljosta muustakin kuin taloudellisista vaikutuksista. Tässä artikkelissa laajennamme kuluttajaetnosentrismen käsitettä tarkastelemalla sitä, millaisia muitakin kuin taloudellisia näkökulmia kuluttajat liittävät kotimaiseen ruokaan. Nimitämme myönteisten merkitysten liittämistä erityisesti kotimaiseen ruokaan ja kotimaisten ruoan suosimista valinnoissa ruokaetnosent-

rismiksi. Seuraavassa kuvaamme ensin käyttämämme aineistot ja tarkastelemme sen jälkeen suomalaisten näkemyksiä kotimaisuuden tärkeydestä ja siitä, millaisia ulottuvuuksia kotimaiseen ruokaan yhdistetään. Analysoimme myös erilaisten sosiodemografisten taustamuuttujien yhteyttä ruokaetnosentrismiin.

Suomalaisten näkemyksiä kotimaisesta ruoasta

Aineistot

Käytämme aineistoina kahta Helsingin yliopiston Kuluttajatutkimuskeskuksen keräämää kuluttajakyselyä, joissa on tarkasteltu muun muassa kotimaista ruokaa koskevia mielipiteitä. Ensimmäinen ai-

Omenoita myynnissä syksyn 2019 Köyrimarkkinoilla. Kuva: Riikka Soininen.

neisto on vuonna 2014 toteutettu internet-pohjainen kuluttajakysely. Kyselyn tavoitteena oli selvittää elintarvikkeiden eri ominaisuuksien tärkeyttä suomalaisille kuluttajille, valintojen taustatekijöitä sekä näihin liittyviä sosiodemografisia eroja. Toinen aineisto on vuonna 2018 kerätty kysely, jossa tarkasteltiin ajankoh- taisia ruokailmiöitä ja kulutustottumusten muutoksia. Tässä kyselyssä kotimaisuut- ta koskevia kysymyksiä oli vähemmän, mutta tuloksia voidaan osin verrata aikai- semmin toteutettuun kyselyyn. Aineisto- jen avulla voidaan siten tarkastella myös sitä, onko kotimaisuuden arvostamisessa

tapahtunut muutaman viime vuoden kulu- essa muutoksia.

Mikä ruoassa on tärkeää?

Tarkastelemme seuraavassa sitä, miten ko- timaisuuden tärkeys vertautuu muihin ruo- assa tärkeinä pidettyihin asioihin. Lähes- tymme tätä teemaa vuoden 2014 kyselyssä kysymällä vastaajilta, kuinka tärkeinä he pitävät erilaisia ruoan ominaisuuksia. Esi- tämme taulukossa 1 kymmeneen tärkeim- pänä pidettyyn ominaisuuteen sekä ympä- ristöystävällisyyteen, luomutuotantoon ja lähiruokaan liittyvien vastausten jakaumat.

Minulle on hyvin tärkeää että syömäni ruoka...	erittäin tärkeää (%)	melko tärkeä (%)	ei kovin tärkeää (%)	ei lain- kaan tärkeää (%)	en osaa sanoa (%)	yhteensä (%)
maistuu hyvältä	72	26	2	0	0	100
pitää minut terveenä	49	42	7	1	1	100
on valmistettu kotimaassa	40	42	14	3	1	100
on saatavissa lähimmistä kaupoista	37	48	13	1	1	100
on tuotettu ilman geeniteknikkaa	37	25	23	10	5	100
on valmistettu kotimaisista raa- ka-aineista	36	46	15	3	0	100
on edullista	32	50	16	1	1	100
pitää minut vireänä	26	51	17	2	3	100
ei sisällä lisäaineita	22	46	26	5	1	100
sisältää paljon vitamiineja ja kivennäi- saineita	21	55	21	2	2	100
on tuotettu ympäristöystävällisesti	18	56	21	4	1	100
on valmistettu lähellä	12	48	34	5	1	100
on luomua	4	23	51	21	1	100

Taulukko 1. Ruoan eri ominaisuuksien tärkeys vastaajille (vuosi 2014, vastaajia (N)=1021, %).

Taulukosta nähdään, että jos tarkastellaan kutakin ominaisuutta erittäin tärkeänä pitä- vien osuutta, viisi kärkeen noussutta omi- naisuutta olivat hyvä maku, terveellisyys, valmistus kotimaassa, saatavuus lähimmis- sä kaupoissa ja se, että valmistuksessa ei ole käytetty geeniteknikkaa (gm-vapaus). Jos tarkastellaan eri ominaisuuksia erittäin tai melko tärkeänä pitävien yhteenlasket- tua osuutta, tärkeimpien ominaisuuksien lista muuttuu hiukan ja sisältää seuraavat asiat: hyvä maku, terveellisyys, saatavuus lähimmissä kaupoissa, valmistus kotimaas- sa, valmistus kotimaisista raaka-aineista ja edullisuus (kaksi viimeksi mainittua samal- la prosenttiosuudella).

Hyvä maku, terveellisyys, saatavuus ja valmistus kotimaassa ovat tärkeitä mo- lemmilla tarkastelutavoilla. Valmistus koti- maassa näyttää olevan hiukan tärkeämpää kuin kotimaiset raaka-aineet, mutta ero ei ole suuri. Suomalaisille näyttää riittävän,

että ruoka on kotimaassa ja kotimaisista raaka-aineista valmistettua; lähellä tuotettu ei noussut läheskään yhtä tärkeäksi ominai- suudeksi kuin kotimaisuus. Myöskään ympäristöystävällisyys tai luomutuotanto eivät yltäneet yhtä tärkeiksi kuin edellä mainitut ominaisuudet.

Osittain tärkeimpinä pidetyt ominai- suudet ovat samoja kuin ne, joita aikai- semmissa tutkimuksissakin on havaittu. Maku, terveellisyys, hinta ja kotimaisuus ovat olleet suomalaisille jo pitkään merkit- täviä valinnan perusteita. Tutkimustulosten vertailua hankaloittaa jonkin verran se, että kysyttävät asiat ja myös sanamuodot vaih- televat. Tässä vuoden 2014 tutkimuksessa gm-vapautta ja saatavuutta arvostettiin ehkä yllättävänkin korkealle; toisaalta näitä omi- naisuuksia ei ole aina aikaisemmin kysytty.

Vuoden 2018 kyselyssä oli joitakin ky- symyksiä, joita voidaan verrata edellä esi- tettyihin tuloksiin (taulukko 2). Tulosten

	täysin samaa mieltä (%)	jok- seen- kin samaa mieltä (%)	hie- man samaa mieltä (%)	ei samaa eikä eri mieltä (%)	hie- man eri mieltä (%)	jok- seen- kin eri mieltä (%)	täysin eri mieltä (%)	yh- teensä (%)
Minulle on tärkeää, että syömäni ruoka on valmistettu kotimaisis- ta raaka-aineista.	21	31	23	11	6	6	3	100
Haluan syödä Suomes- sa valmistettua ruokaa.	30	35	17	10	4	4	1	100
Haluan syödä lähiruo- kaa.	17	31	27	15	4	4	2	100

Taulukko 2. Kotimaisuuden tärkeys vastaajille (vuosi 2018, vastaajia (N)=1000, %).

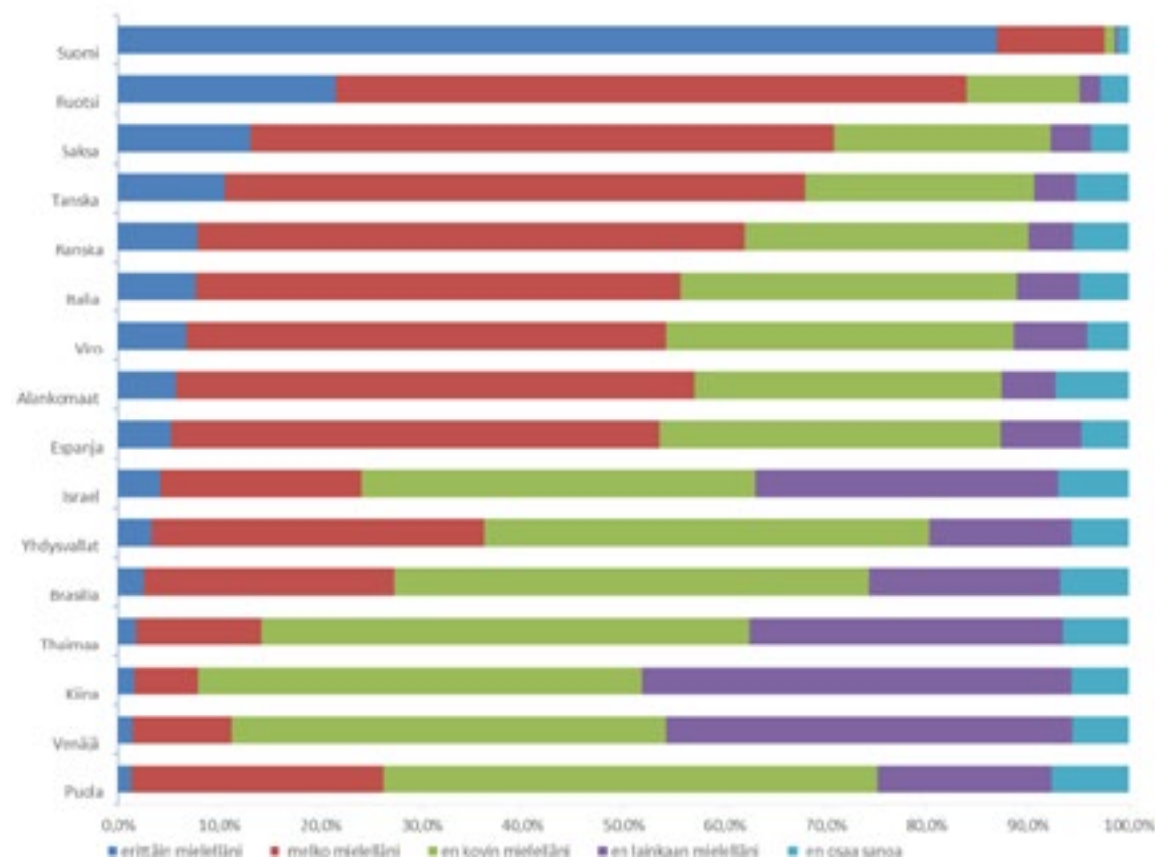

perusteella näyttää siltä, että kotimaiset raaka-aineet olivat vuonna 2018 jonkin verran vähemmän tärkeä asia kuin vuonna 2014. Ero näkyy erityisen selvästi täysin samaa mieltä olevien osuudessa. Erilaiset vastausvaihtoehdot ja -asteikot voivat selittää eroa. Myös kotimaassa valmistetun (vuonna 2014) ja Suomessa valmistetun (vuonna 2018) ruoan suosiossa näkyy vuosien välillä samansuuntainen, joskin pienempi ero täysin samaa mieltä olevien osuudessa. Lähellä tuotetun tai lähiruoan suosio ei nous-

sut yhtä korkeaksi kuin kotimaisen ruoan myöskään vuonna 2018.

Maalla on väliä

Kovin yllättävää tuskin on, että eri maissa valmistettujen elintarvikkeiden suosio vaihtelee ja että suomalaiset ostavat kaikin mieluiten juuri kotimaassa tuotettua ruokaa (kuvio 1). Peräti 87 % vuoden 2014 kyselyn vastaajista osti erittäin mielellään ja 11 % melko mielellään suomalaista ruo-

Kuvio 1. Kuinka mielellään vastaajat ostivat eri maissa tuotettuja elintarvikkeita (vuosi 2014, vastaajia (N)=1021, %).

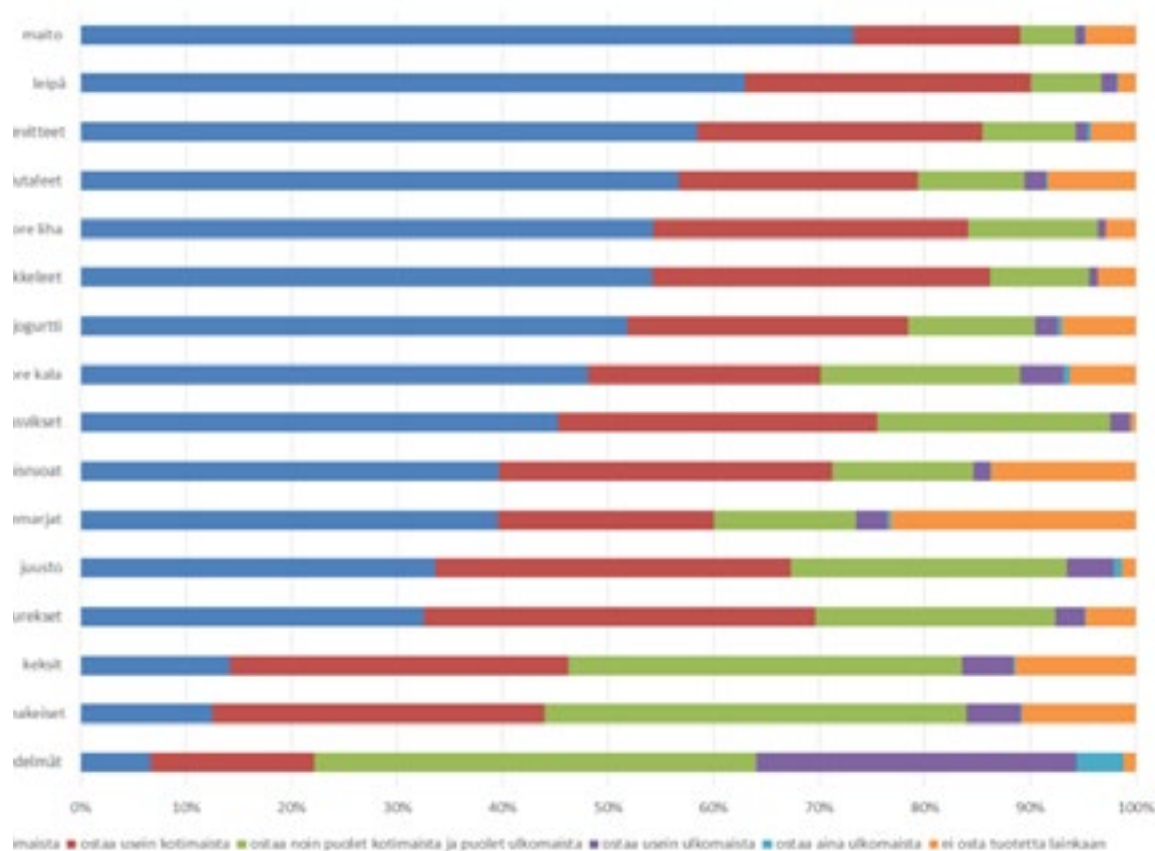
Ruisleipä valittiin vuonna 2017 Suomen kansallisruoaksi. Kuva: Iina Wahlström.

kaa. Seuraavaksi suosituimpia maita olivat Ruotsi, Saksa, Tanska, Ranska, Italia, Viro, Alankomaat ja Espanja, joista peräisin olevaa ruokaa yli puolet vastaajista osti erittäin tai melko mielellään. Toisin kuin Suomen kohdalla, vastaukset painottuivat näiden maiden osalta ”melko mielellään”-vastausvaihtoehtoon ja erittäin mielellään näissä maissa tuotettua ruokaa ostavien osuus vaihteli viiden ja 21 prosentin välillä.

Missään muissa kyselyssä mainituissa maissa tuotettua ruokaa enemmistö vastaajista ei mielellään ostaisi. Suurin osa näistä maista on Euroopan ulkopuolisia maita. Poikkeuksen tekevät Venäjä ja Puola, jotka toisin kuin muut Suomen läheisyydessä sijaitsevat maat, eivät kuulu suomalaisten suosimien tuotantomaiden joukkoon. Syyinä voivat olla itä-eurooppalaisiin elintar-

vikkeisiin kohdistuvat ennakkoluulot tai se, että venäläisiä ja puolalaisia elintarvikkeita on vain vähän myynnissä Suomessa. Lisäksi aineistoa kerätessä Ukrainan konfliktiin liittyvät Euroopan unionin Venäjän vastaiset pakotteet ja vastapakotteet olivat ajankohtaisia, mikä on todennäköisesti vaikuttanut venäläisiä elintarvikkeita koskeviin mielipiteisiin.

Vuoden 2014 kyselyn keruuajankohdalla kotimaisia elintarvikkeita saatettiin suosia erityisen paljon juuri siksi, että kotimaisen elintarviketuotannon tuotannon ja viennin näkymät olivat Venäjä-pakotteiden vuoksi äkillisesti heikentyneet. Pakotteiden tuolloisen ajankohtaisuuden vuoksi kyselyssä tiedusteltiin, olivatko vastaajat lisänneet tai vähentäneet kotimaisten elintarvikkeiden käyttöä syksyllä

Kuvio 2. Vastaukset kysymykseen ”Valitessasi ruokaa kaupassa, kuinka tärkeää kotimaisuus on sinulle seuraavissa tuotteissa? Kotimaisuudella tarkoitetaan tässä sitä, että tuote on valmistettu Suomessa ja että suurin osa raaka-aineista on kotimaisia.” (vuosi 2014, vastaajia (N)=1021, %).

2014. Yhteensä 24 % vastaajista vastasi lisänneensä kotimaisten elintarvikkeiden hankintaa, ja syitä koskeneissa avovastauksissa korostui varsinkin kotimaan työllisyyden ja talouden tukeminen vaikeina aikoina. Myös luottamus kotimaiseen ruokaan ja sen laatuun ja turvallisuuteen nousi vahvasti esiin: ”Tiedän mitä syön (ainakin uskon niin)”, totesi eräs vastaaja. Kotimaisen ruoan käyttöä oli vähentänyt alle 3 % vastaajista. Vähentämisen syyksi mainittiin useimmiten kotimaisen ruoan hinta.

Missä tuotteissa kotimaisuudella on merkitystä?

Vaikka kotimaiseen ruokaan suhtaudutaan erittäin myönteisesti, suomalaiset kuitenkin myöntävät ostavansa myös ulkomaista ruokaa. Kotimaisen ja ulkomaisen ruoan osuudet omassa ostoskorissa vaihtelevat vastaajien arvioiden mukaan varsin paljon tuoteryhmittäin. Kuvio 2 kertoo, että kotimaisia tuotteita suosittiin vuonna 2014 varsinkin erilaisissa peruselintarvikkeissa, kuten maito, leipä, rasvavälitteet, hiutaleet,

tuore liha, leikkeleet ja jogurtti, joita yli puolet vastaajista kertoi ostavansa aina kotimaisina. Sellaisissa tuoteryhmissä, joissa kotimaisia vaihtoehtoja ei ole saatavilla esimerkiksi vuodenajasta johtuen tai joissa tuontituotteita on paljon tarjolla, ulkomaisia tuotteita myös ostetaan. Tällaisia ovat esimerkiksi kasvikset, he-

delmät, keksit ja makeiset. Hedelmiä lukuun ottamatta ulkomaisia tuotteita usein tai aina ostavia on kuitenkin varsin vähän. Niissäkin tuoteryhmissä, joissa ulkomaisia vaihtoehtoja ostetaan, niiden osuus arvioidaan useimmiten enintään noin puoleksi kaikista tuoteryhmän ostoksista. **Ketkä ostavat eniten kotimaista ruokaa?**

Kotimainen peruna mielletään olennaiseksi osaksi suomalaista ruokakulttuuria. Perunan viljely ja syöminen yleistyivät Suomessa 1800-luvun aikana. Kuva: Saara Leinonen, Suomen maatalousmuseo Sarka.

	Sukupuoli			Ikäryhmä					Kaikki
	miehet	naiset	Sig.	18-29	30-44	45-59	60+	Sig.	
Ostamalla kotimaista ruokaa voi tukea Suomen taloutta.	94	98	**	96	96	95	97		96
Kotimaista elintarviketuotantoa tarvitaan huoltovarmuuden ylläpitämiseksi kriisitilanteissa.	96	96		94	96	94	97		96
Suomalaisen ruokakulttuurin ylläpitäminen edellyttää kotimaista ruoan tuotantoa.	92	93		85	94	92	95	**	93
Kotimaista ruokaa kannattaa suosia ympäristösyistä.	86	95	***	85	94	91	91	*	91
Kotimainen ruoka on turvallisempaa kuin ulkomainen.	85	92	**	84	90	86	90		88
Suomessa tuotantoeläimiä ei kohdella sen paremmin kuin muissakaan maissa.	43	39		41	39	41	41		41
Kotimainen ruoka ei ole hintansa arvoista.	24	21		26	20	19	25		22
En luota kotimaisiin elintarvikevalmistajiin enempää kuin ulkomaisiinakaan.	25	15	***	23	18	19	22		20

*** p<0.001, ** p<0.01, * p<0.05

Taulukko 3. Täysin tai jokseenkin samaa mieltä kotimaista ruokaa koskevien väittämien kanssa olevat sukupuolen ja ikäryhmän mukaan (vuosi 2014, vastaajia (N)=1021, %, p-arvot)

Kun tarkasteltiin sosiodemografisten tekijöiden vaikutusta kuviossa 2 mainittujen tuotteiden ostamiseen, kävi ilmi, että keskiikäiset ja iäkkäät, naiset ja pienissä kaupungeissa tai maaseudulla asuvat suosivat kotimaisia vaihtoehtoja useammin kuin nuoret, miehet ja suurissa kaupungeissa asuvat. Koulutuksen vaikutus ei ollut tilastollisesti merkitsevä. Kun mukaan otettiin myös ruoan valintaa selittäviä motivaatioita, iän ja asuinpaikan lisäksi elintarvikkeen tutuus, valmistus lähellä, ympäristöystävällinen

tuotantotapa sekä tuotanto ilman geeniteknikkaa olivat yhteydessä kotimaisen suosimiseen. Niillä, joille nämä asiat olivat erityisen tärkeitä, suurempi osa ruokaostoksista oli kotimaista alkuperää.

Kotimaista ruokaa koskevat näkemykset

Millaisia asioita suomalaiset sitten liittävät kotimaiseen ruokaan? Taulukko 3 esittää kotimaisen ruoan turvallisuutta, hintaa ja ympäristöystävällisyyttä sekä taloutta, huoltovarmuutta, eläinten hyvinvointia,

ruokakulttuuria ja elintarvikevalmistajia kohtaan tunnettua luottamusta koskevien kysymysten vastausjakaumat vuonna 2014 kerätyn aineiston pohjalta. Taulukossa esitetään myös, millaisia iän ja sukupuolen mukaisia eroja suhtautumisessa kotimaiseen ruokaan on.

Tulokset osoittavat, että suomalaiseen ruokaan liitetään monenlaisia myönteisiä piirteitä. Lähes kaikki vastaajat olivat täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että kotimaista ruokaa ostamalla voi tukea Suomen taloutta. Yli yhdeksän kymmenestä vastaajasta katsoi myös, että kotimaista elintarviketuotantoa tarvitaan huoltovarmuuden ylläpitämiseksi kriisitilanteissa, että suomalaisen ruokakulttuurin ylläpitäminen edellyttää kotimaista ruoantuotantoa ja että kotimaista ruokaa kannattaa suosia ympäristösyistä. Lähes yhtä moni uskoi kotimaisen ruoan olevan turvallisempaa kuin ulkomainen. Sen sijaan tuotantoeläinten hyvinvoinnin suhteen vastaajat eivät olleet yhtä optimistisia: neljä kymmenestä uskoi, ettei Suomessa kohdella tuotantoeläimiä paremmin kuin muuallakaan. Vaikka kotimaista ruokaa moititaan usein kalliiksi, vastaajat eivät juuri kritisoineet Suomessa tuotetun ruoan hinta-laatusuhdetta: vain runsas viidesosa katsoi, että kotimainen ruoka ei ole hintansa arvoista. Kotimaisiin elintarvikevalmistajiin myös luotettiin enemmän kuin ulkomaisiin.

Joissakin kysymyksissä oli myös ikä- ja sukupuolieroja, joskaan nämä eivät olleet kovin suuria (taulukko 3). Naiset olivat miehiä vahvemmin sillä kannalla, että kotimaista syömällä voi tukea taloutta, että kotimainen ruoka turvallisempaa kuin ulkomainen ja että ympäristösyiden vuok-

si on syytä suosia kotimaista ruokaa. Iäkkäistä suurempi osa kuin nuorista piti kotimaista ruokaa suomalaisen ruokakulttuurin ylläpitämisen edellytyksenä ja katsoi, että ympäristösyiden vuoksi kannattaa suosia kotimaista ruokaa.

Ruokaetnosentriset suomalaiset?

Kotimaisuus näyttää näiden tulosten perusteella olevan suomalaisille varsin tärkeä ruoan ulottuvuus. Kaksi kyselyämme kuten myös muut kotimaiset selvitykset tuottavat varsin yhdenmukaista kuvaa siitä, että kotimaisuus on tärkeimpinä pidettyjä ruoan ominaisuuksia ja valintaperusteita – maun, terveellisyyden ja hinnan ohella. Niin kotimaiset raaka-aineet kuin kotimainen valmistus ovat suomalaisille keskeisiä, ja jälkimmäinen nousee vielä tärkeämmäksi. Syynä näiden tekijöiden väliseen eroon saattaa olla se, että kaikkia raaka-aineita ei kotimaasta saada sekä se, että valmistusvaiheen ajatellaan vaikuttavan vielä enemmän työllisyyteen ja talouteen.

Tulokset viittaavat myös siihen, että suomalaisten ruokaa koskevissa näkemyksissä ja käytännöissä on paljon ruokaetnosentrisiä piirteitä. Siten tulokset tukevat aiempien tutkimusten havaintoja siitä, että kehittyneissä teollisuusmaissa luotetaan kotimaisiin tuotteisiin enemmän kuin tuontituotteisiin ja että kotimaista ruokaa suositella halutaan edistää oman maan taloutta ja työllisyyttä. Myös Suomessa on nähtävissä taloudelliseen näkökulmaan pohjautuvaa kuluttajaetnosentrismia, sillä lähes kaikki vuoden 2014 kyselymme vastaajat katsoivat, että kotimaista ruokaa ostamalla voi tukea kotimaan taloutta. Tulosten pe-

rusteella ruokaetnosentrismillä on kuitenkin monia muitakin kuin taloudellisia ulottuvuuksia. Suomalaiset uskovat kotimaisen ruoan ympäristöystävällisyyteen, turvallisuuteen, ruokakulttuuriseen merkitykseen ja siihen, että kotimaista ruokatuotantoa tarvitaan huoltovarmuuden ylläpitämiseksi. Kotimaisen ruoan hinta-laatusuhdetta pidetään myös pääsääntöisesti hyvänä.

Tulokset kertovat myös siitä, että ruokaetnosentrismissä on joitakin sosiodemografisia eroja. Yli 60-vuotiaat kuluttajat suhtautuvat Suomessa tuotettuun ruokaan muita myönteisemmin ja nuorille kuluttajille (18–29-vuotiaat) kotimaisuudella näyttää olevan jonkin verran vähemmän

myönteisiä merkityksiä kuin muille ikäryhmille. Tämä koskee erityisesti kotimaisen ruoan ympäristöystävällisyyttä ja merkitystä ruokakulttuurissa. Myös valintoja koskevat tulokset osoittivat samankaltaisia eroja. Mitä iäkkäämmästä kuluttajasta oli kyse, sitä useammin hän kertoi valitsevansa kotimaisen elintarvikkeen. Nuorin ikäryhmä valitsi muita useammin myös ulkomailla tuotettuja elintarvikkeita. Syynä saattaa olla, että nuoret ovat vanhempia ikäpolvia avoimempia uudenlaisten elintarvikkeiden sekä ruokaelämysten suhteen ja että kulttuuriset stereotypiat vaikuttavat heidän valintoihinsa vähemmän. Nähtäväksi jää, onko nuorten ennakkoluulottomampi suh-

Kotimaisia herneitä Loimaan torilla kesällä 2019. Kuva: Laika Nevalainen.

Mustikkaisia jälkiruokia Saran ravintolan lounaalla syksyllä 2019. Kuva: Laika Nevalainen.

tautuminen ulkomaisiin elintarvikkeisiin pysyvämpi sukupolvi-ilmiö, vai muuttaako ikääntyminen ja mahdollinen perheen perustaminen suhtautumista kotimaisuutta suosivampaan suuntaan. Jos kysymys on sukupolvivaikutuksesta, tulevaisuuden keski-ikäiset ja ikääntyneet eivät välttämättä pidä kotimaisuutta yhtä tärkeänä kuin nykyiset polvet. Myös vertailu vuosina 2014 ja 2018 kerättyjen aineistojen välillä antaa viitteitä siitä, että kotimaisuuden merkitys saattaa olla hienoisessa laskusuunnassa. Asiasta tarvitaan kuitenkin lisää tutkimustietoa ja seuranta.

Tulosten mukaan naiset valitsevat kotimaista ruokaa useammin kuin miehet. Tulokset tukevat siten aikaisempia kansainvälisiä tutkimuksia, joissa naiset ovat

osoittautuneet miehiä etnosentrisemmiksi suhteessaan ruokaan. Suomessa asiaa selittää todennäköisesti se, että naiset suhtautuvat miehiä myönteisemmin kotimaisen ruoan turvallisuuteen ja ympäristöystävällisyyteen ja luottavat kotimaisiin elintarvikkevalmistajiin enemmän kuin miehet.

Koulutuksen suhteen erot kotimaisen ruoan valinnassa eivät olleet tilastollisesti merkitseviä. Koulutuksella näyttää siten suomalaisessa yhteiskunnassa olevan vähemmän merkitystä ruokaan liittyvässä etnosentrismissä kuin monissa muissa maissa. Tulos viittaa myös siihen, että kotimaisen ruoan arvostus ja valinta eivät ole Suomessa samalla tavalla sidoksissa sosiaaliseen asemaan kuin vaikkapa eettinen kulutus, vaan kotimaisuutta arvostetaan

kaikissa ryhmissä.

Myös lisääntyvä ruoan ilmasto- ja muita ympäristövaikutuksia sekä eettisyyttä koskeva tutkimustieto todennäköisesti vaikuttaa tulevaisuudessa yhä enemmän niin kansalaisten kuin päätöksentekijöiden ja muiden ruokajärjestelmän toimijoiden käsityksiin siitä, missä, millaisin menetelmin ja millaisista raaka-aineista peräisin olevan ruoan tuottaminen ja kuluttaminen on hyväksyttävää. Tulevaisuuden ruoan täytyy olla ekologisesti, eettisesti, sosiaalisesti, ravitsemuksellisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävää, mutta nämä kestävyiden eri ulottuvuudet eivät välttämättä ole helposti ja saumattomasti sovittavissa yhteen. Ruokapolitiikassa Suomessa ja maailmalla joudutaan tekemään arvovallintoja osin erilaisin perustein kuin nyt, ja myös kotimaisen ruoan tulevaisuus riippuu osin näistä valinnoista. Ajankohtainen ja ripeää toimintaa vaativa kysymys on, millä tavoin kotimainen ruoka vastaa kestävyiden, erityisesti ympäristön ja eettisyyden, vaatimuksiin.

Kiitokset ja sitoumukset

Tutkimus tehtiin osana Ruokamarkkinoiden toimivuus ja elintarvikkeiden hinnanmuodostus Suomessa -tutkimushanketta sekä Ruokamarkkinoiden muuttuvat rakenteet ja kilpailun toimivuus -tutkimushanketta. Kiitämme rahoituksesta maa- ja metsätalousministeriötä. Molempien kyselyjen teknisestä toteutuksesta vastasi Taloustutkimus Oy.

Osa artikkelissa esitetyistä tuloksista ja johtopäätöksistä on julkaistu aikaisemmin Maataloustieteen päivien vuoden 2018 jul-

kaisussa (Niva ym. 2018).

Kirjallisuus:

EFSA 2019. Report for 2017 on the results from the monitoring of veterinary medicinal product residues and other substances in live animals and animal products. <https://efsa.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.2903/sp.efsa.2019.EN-1578> (7.9.2019).

Eurobarometer 2019. Food safety in the EU. Special Eurobarometer, Wave EB91.3. European Food Safety Authority and the European Commission.

Josiassen, Alexander, Assaf, George & Karpen, Ingo O., 2011. Consumer ethnocentrism and willingness to buy. *International Marketing Review* 28: 627–646.

Juric, Biljana & Worsley, Anthony, 1998. Consumers' attitudes towards imported food products. *Food Quality and Preference* 9: 431–441.

Karhinen, Reijo 2019. Uusi alku. Maatalous on myös tulevaisuuden elinkeino. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2019:3, Helsinki.

Kimura, Atsushi, Wada, Yuji, Tsuzuki, Daisuke, Goto, Sho-ichi, Cai Dongsheng & Dan, Ippeita, 2008. Consumer valuation of packaged foods. Interactive effects of amount and accessibility of information. *Appetite* 51: 628–634.

Leppänen, Anne, 2016. Ruoan arvostus. Kvantitatiivinen tutkimus suomalaisten suhtautumisesta suomalaiseen ruokaan ja ruokakulttuuriin. Raportti 05/2016, Ahaa Tutkimuspalvelu ja maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki.

Torjunta-ainejäämät kotimaisissa ja tuontielintarvik-

keissa, 2016. Luonnonvarakeskus <https://www.luke.fi/ruokafakta/vihannekset-hedelmät-ja-marjat/tuontielintarvikkeiden-torjunta-ainejaamat/> (7.9.2019).

Niva, Mari, Peltoniemi, Ari & Aalto, Kristiina, 2018. Turvallista, ympäristöystävällistä ja kulttuurisesti tärkeää? Kotimaisuuden merkitys ruoan valinnassa. *Maataloustieteen päivät 2018*, Suomen Maataloustieteellisen Seuran Tiedote 35. Saatavilla: <https://journal.fi/sms/article/view/73214>.

Peltoniemi, Ari & Yrjölä, Tapani 2012. Kuluttajien ja tuottajien näkemyksiä ruoan ostopäätöksistä ja tuotantotavoista. Työselosteita ja esitelmää 138. Kuluttajatutkimuskeskus, Helsinki.

Perälähti, Marko & Mervola, Markus 2015. Sinivalkoinen jalanjälki. Kampanjatutkimus. Suomalaisen Työn Liitto ja Taloustutkimus Oy.

Schnettler, Berta, Horacio, Miranda, Lobos, Germán, Sepúlveda, José & Denegri, Marianela, 2011. A study of the relationship between degree of ethnocentrism and typologies of food purchase in supermarkets in central-southern Chile. *Appetite* 56: 704–712.

Shankarmahesh, Mahesh N. 2006. Consumer ethnocentrism: an integrative review of its antecedents and consequences. *International Marketing Review* 23: 146–172.

Tirelli, Christian, Martínez-Ruiz, Maria Pilar & Gómez-Ladrón-De-Guevara, Ricardo, 2016. Assessing the impact of ethnocentrism in the food buying decisions of international university students. *Journal of Food Products Marketing* 22: 279–303.

Valtioneuvosto 2017. Ruoka2030: Suomi-ruokaa meille ja maailmalle. Valtioneuvoston selonteko ruokapolitiikasta, Valtioneuvosto, Helsinki.

Valtioneuvosto 2019. Osallistava ja osaava Suomi

– sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma 6.6.2019. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:23.